

International Conference on Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access proceeding published to get excellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletin on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY FAOLIYAT YO'NALISHLARINI REJALASHTIRISH

Raximov Asomiddin Anarbayevich

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Pedagogika kafedrası
dotsenti

Ashurov Lazizbek Bahodir o'g'li

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Matematika va informatika
yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Aliqulova Nazira Isomiddinovna

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotasiya

Maqolada oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyat yo'nalishlarini rejalashtirish va tashkil etishga oid pedagogik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Talaba, milliy o'zlikni anglash, qalbi va qalbida sokinlik, sadoqat, hamkorlik, tarbiyaviy imkoniyatlar.

Hozirgi kunda, oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyat bo'yicha tashkil etiladigan tadbirlar fan o'qituvchilari bilan tyutorlari o'rtasida aloqadorlik bo'lmaganligi sababli, talabalar dars mashg'ulotlari jarayonida o'zlashtirgan ma'lumotlarini ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning tarbiyaviy ta'sirchanligiga kamaygan. Ta'lim muassasalarda o'tkazilayotgan tadbirlar yuqoridan kelgan ko'rsatma, tavsiyalar asosida olib boriladi. Har doim ham talabalarda tashabbuskorlik, mustaqillik ko'zga tashlanmaydi. Ba'zi hollarda tyutorlarining ma'naviy-ma'rifiy faoliyat ishlarini tashkil qilish bo'yicha pedagogik psixologik va metodik ma'lumotlar yetishmasligi natijasida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda innovatsion pedagogik texnologiyalarini qo'llay olmaydilar. Talabalarining tarbiyalanganlik darajalari deyarli o'rganilmaydi. Oqibatda auditoriyadan tashqari tashkil etib, o'tkazilayotgan tadbirlarning tarbiyaviy ta'siri sust, auditoriya mashg'ulotlari bilan tadbirlar o'rtasida mutanosiblik ko'zga tashlanmaydi.

Oliy ta'limda tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat ishlarini rejalashtirish va tashkil

etishda normativ hujjatlarga asoslanish, har bir tadbir uchun Nizom (dastr va sinari) ishlab chiqish va Nizom asosida uni o'tkazish dasturini ishlab chiqish ta'lim muassasasi rahbarining ish mazmunini tashkil etadi. Shundagina ma'naviy-ma'rifiy faoliyat ishlari maqsadli, pedagogik jihatdan to'g'ri bo'ladi.

Oliy ta'lim muassasalaridagi ma'naviy-ma'rifiy tarbiya ishlari talaba yoshlarning o'quv mashg'ulotlarida o'zlashtirgan bilimlarini chuqurlashtirishga, ularning amaliy yo'nalishlarini kuchaytirishga, talabalarning bo'sh vaqtini maroqli, quvnoq, mazmunli o'tkazib, ularning dunyoqarashini shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga, talabalarning mustaqilligi, faolligi, ijodiy tafakkurini o'stirishga yordam berishi darkor.

Shuning uchun ma'naviy-ma'rifiy faoliyat yo'nalishlarini quyidagicha rejalashtirish lozim:

1. Tashkiliy-tarbiyaviy ishlar
2. Ma'kuraviy (g'oyaviy-siyosiy) tarbiya talabalar ijtimoiy faolligi va o'qishga munosabatini kuchaytirish.
3. Ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirish, bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish, bilish faolligini oshirish.
4. Umuminsoniy, milliy axloq va xulq madaniyatini tarbiyalash.
5. Go'zallik, nafosat va badiiy tarbiya.
6. Mehnatsevarlik va mehnat ahliga muhabbat tarbiyasi.
7. Iqtisodiy va ekologik tarbiya hamda tabiatni muhofaza qilish
8. Yoshlarning huquqiy bilimdonligini oshirish.
9. Sog'lomlashtirish va talabalar jismoniy barkamolligi
10. to'g'risida g'amxo'rlik qilish.
11. O'qituvchi-tarbiyachilar va OTMning ishchi-xodimlari bilan olib boriladigan ma'naviy - ma'rifiy hamda ma'kuraviy ishlar.
12. Ota-onalar va mahalla bilan ishlash.
13. OTM dagi jamoat tashkilotlari (Yoshlar ittifoqi, Kasaba uyushma, xotin-qizlar qo'mitasi) bilan olib boriladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlar.

Yuqorida qayd etib o'tilganidek, oliy ta'lim muassasalarida barcha fanlarni o'kitish jarayonida talabalarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatini oshirishga va darsdan tashqari olib boriladigan ishlarga qaratilmog'i lozim. Bunda har bir talaba «ma'naviyat», «madaniyat» tushunchalarining tub ma'nosini anglab olishlari, milliy ma'naviyatimiz sarchashmalari, manbalaridan xabardor bo'lishlari, bu manbalardan mustaqil erkin ilm olish, o'rganish malakalariga ega bo'lishlari lozim. Bizningcha, oliy ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat yo'nalishlari quyidagicha qamrab olinsa maqsadga muvofiqdir:

I yo'nalish: - mustakillik, bilimlar bayramini o'tkazish, yubiley sanalarga doir bayramlar, ustozlar va murabbiylar kuni, Konstitutsiya kuni, Vatan himoyachilari kuni, diniy bayramlar («Ramazon» va «Qurbon» hayitlari), Hosil bayrami, Navro'z bayrami, Xotira va qadrlash kunini nishonlash, tarixiy obidalarga, respublika ziyoratgohlariga ekskursiyalar uyushtirish, yil murabbiysi kabi ko'rik tanlovlarni o'tkazish bo'yicha tadbirlarni o'tkazish rejalashtiriladi.

II yo'nalish: - ma'kuraviy tarbiya talabalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olib, mamlakatimizning ichki va tashqi siyosatiga doir ma'lumotlarni o'rganish, Prezidentimiz asarlarini o'qib o'rganish, Oliy majlis qarorlari, ma'lumotlari bilan tanishish, davlatimiz ramzlari mohiyatini o'rganish, davlat arboblarning faoliyatlari bilan tanishish kabi masalalar muhokamaga qo'yiladi.

Sh yo'nalish: - aqliy mehnat madaniyati, bilish faolligi va o'qishga ongli munosabat, ilmiy

dunyoqarash asoslarini tarbiyalash. “O’kishni o’rgan”, “Mening qiziqarli mashg’ulotim”, “Mening qiziqishlarim”, “Inson va texnikaviy dunyo”, “Mashhur odamlar hayotidan”, “Mening orzu va qiziqishlarim”, “Men bilgan va bilmagan dunyo”, “Fan taraqqiyoti uchun” kabi mavzularda suhbatlar, munozaralar, ilmiy amaliy anjumanlar o’tkazish, «O’yla, izla, top», «Quvnoqlar va zukkolar» o’yinlarini tashkil etish va h.k.

IV yo’nalish: - umuminsoniy axloq asoslarini tashkil etgan Islom dinida ta’lim-tarbiya masalalari, allomalarimiz ta’limotini o’rganish, “Odob-axloq saboqlari”, “Ma’naviyat va hayot”, “Hayotva turmush odobi” kabi mavzularda davra suhbatlari tashkil etish, “Qizlar iffati”, “Yigitlik g’ururi”, “Ayol madaniyati” mavzularida baxsmunozara, so’zlashish, kiyinish, muomala odobi bo’yicha suhbatlar, kechalar, anjumanlar o’tkazish.

V yo’nalish: - talabalar va professor-o’qituvchilar jamoasi estetik madaniyatini rivojlantirish maqsadida taniqli san’atkorlar, haqida ma’lumot berish, uchrashuvlar tashkil kilish, “Musika mening hayotim”, “So’z qalbni yengar, kiyim husnni» mavzularida suxbat, “Jahon ichra - jahonim - Buxoroi Sharifim”, “Men nechun sevaman, O’zbekistonni” nomli stendlar chiqarish, ijodkor, shoirlar, yozuvchilar, kompozitorlar, aktyorlar, rejissyorlar bilan uchrashuvlar tashkil kilish, kitobxonlar konferentsiyalarini uyushtirish: badiiy ijod to’garaklarini tashkil kilish, ekskursiyalarga borish, odob go’zalligi, xulq madaniyati, did va xulq qoidalari ko’rik tanlovlarini uyushtirish.

VI yo’nalish: - mehnat ilg’orlari, kahramonlari, faxriylari bilan uchrashuvlar uyushtirish: ijtimoiy-foydali mehnat shanbaliklari, yakshanbaliklarga ishtirok etish: texnik ijodiy to’garaklarga, klublarga, obodonlashtirish ishiga katnashish: “Mehnatning qadriga yet”, “Kasb va mehnat”, “Kasbim-faxrim” stendlarini chiqarish: kasblar, mehnatqaxramonlari vitrinalari, “Shahrimiz mustaqillik yillarida” fotomontajini chiqarish va h.k.

VII yo’nalish: - iqtisodiy tarbiya va tabiatni muhofaza qilish: iqtisodiy bilim, tejamkorlik to’g’risida ma’lumotlarini berib borish: o’quv xonasi jihozlarini darslik, o’quv qo’llanmalarini asrash to’g’risida suhbatlar o’tkazish: “Iqtisod va maorif”, “Suv - obi-hayot” stendlarini tashkil kilish: iqtisodchilar, hisobchilar, bank xodimlari bilan uchrashuvlar, savol – javob kechalarini tashkil qilish.

VIII yo’nalish: - talaba-yoshlarning huquqiy bilimdonligini oshirish bo’yicha: talaba-yoshlarda yuksak fuqarolik sifatlarini tarbiyalash, mustaqil Respublika konstitutsiyasi, qonunlariga hurmat his-tuyg’ularini o’stirish: milliy istiqloq g’oyalariga sadoqat, diniy ekstremizm va fundamentalizmga murosasiz bo’lishni shakllantirish: xalq deputatlari, huquqni himoya qilish organlari xodimlari bilan suhbat, uchrashuv, savol-javob kechalarini uyushtirish: “O’z uyingni o’zing asra”, “Militsiya - mening qo’riqchim”, “Huquqiy onglilik - davr talabi” ko’rgazmali stendlar tashkil qilish: Yo’l harakati qoidalari, “Yosh huquqshunos” to’garagini tashkil etish: “Siz qonunni bilasizmi?” ko’rik tanlovini o’tkazish.

IX yo’nalish: - sog’lomashtirish va talabalar jismoniy barkamolligi to’g’risida g’amxo’rlik qilish. O’quv muassasalarida ertalabki sog’lomashtirish mashg’ulotlarini tashkil qilish: jismoniy tarbiya va jismoniy madaniyat darslari, to’garaklarini faoliyatini takomillashtirib borish: Talaba-yoshlar harakat organlarini chiniqtirishga e’tiborni kuchaytirish: sport sektsiyalarini tashkil qilish: o’quv yilida o’tkaziladigan sport o’yinlari, musobaqalari jadvallarini ishlab chiqish: “Kichik universiada”, “Olimpiada rezervlari” kabi sport o’yinlarini muntazam o’tkazish, sog’lom turmush tarzi va uni faol amalga oshishini keng targ’ib qilish: “Sog’lom tanda sog’ aql” ko’rik tanlovini o’tkazish.

X yo’nalish: - o’qituvchi-tarbiyachilar va talaba-yoshlar o’rtasida olib boriladigan ma’naviy-ma’rifiy faoliyat. “Ma’naviyat - millat gultoji”, “Islom ma’naviyat mash’ali”, “Hadis ilmi - hayot ilmi”, “Ma’naviyatimiz darg’alari” mavzularida suhbatlar, kechalar uyushtirish, “O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi”, “Mehnat qonunlari”, “Oila kodeksi”, “Jinoyat kodeksi”, “Ta’lim to’g’risida qonun”, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” kabi qonun va me’yoriy hujjatlarni o’rganish soatlarini o’tkazish, “O’qituvchilik sha’ni”, “Tarbiyachilar mahorati”, “Kasb

madaniyati”, “Yosh avlod murabbiysi” mavzularida kechalar uyushtirish.

XI yo’nalish: - ota-onalar va mahalla bilan ishlash. O’quv yurti hududida talaba-yoshlar ota-onalarining pedagogik ma’lumotlarini aniqlash maqsadida “Aholining ma’naviy-ma’rifiy” bilimdonligi ko’rik tanlovlarini tashkil qilish: “Bir bolaga yetti mahalla ota-ona” mavzusida suhbat, kechalar uyushtirish: sinf, guruh ota-onalar majlislarini amalga oshirish: “Ochiq eshiklar kuni” tadbirini o’tkazish: ota-onalar komiteti faoliyatini yo’lga qo’yish: “Ota-onalar burchagi”, “Oila va jamiyat” seminarlarini tashkil qilish: talaba-yoshlar, ota-onalar bilan bayramlar, kinofil’mlar ko’rish, teatrlarga borish tadbirlarini yo’lga qo’yish “Obod mahalla”, “Mahalla - madaniyat o’chog’i”, “Mas’uliyatli oila” uchrashuvlari, kechalarini tashkil qilish vao’tkazish.

XII yo’nalish: - oliy ta’lim muassasasi jamoat tashkilotlari bilan olib boriladigan ma’naviy-ma’rifiy faoliyat. Yoshlar ittifoqi, kasaba uyushmasi, xotin-qizlar qo’mitasi kabi jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda faoliyatni yo’lga qo’yish, jamoat tashkilotlarining ilmiy, texnik, madaniy, sport va fizkultura uyushmalarini tashkil qilish. Darsdan so’ng talaba-yoshlarning ma’naviy-ma’rifiy ishlari ustidan pedagogik rahbarlikni yo’lga qo’yish. Qayd qilingan ma’naviy-ma’rifiy yo’nalishdagi ishlar o’quv yilida rejalashtiriladi. Yillik reja asosida oylik va haftalik boshqariladigan ishlar tuziladi.

Yuqorida qayd etib o’tilgan yo’nalishlarda ma’naviy-ma’rifiy faoliyat olib borish maqsadida ishlar o’quv yilida yoki bosh yilga mo’ljallab tuziladi va rejalashtiriladi.

ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni yo’lga qo’yishda quyidagilarga e’tibor berish zarurligi aniqlandi:

- har bir dars jarayonida o’tiladigan mavzularda ma’naviy-axloqiy fazilatlariga e’tibor berish va ulardan tarbiya jarayonida foydalanish;
- ta’lim jarayonida umuminsoniy qadriyatlarga sadoqatlilik, ma’naviy merosimizni o’rganish va rivojlantirish masalalariga ahamiyat berish;
- o’tiladigan mavzular asosida talabalarning axloqiy bilimini tekshirish va baholashga alohida e’tiborni qaratish;
- dars jarayonida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilish;
- talabalarni ma’naviy tarbiyalashda xalq og’zaki ijodi, Markaziy Osiyo mutafakkirlari asarlaridan foydalanish, fanlararo aloqani amalga oshirish;
- ma’naviyat, ma’rifat tushunchalarining, mohiyati tuzilishi, funktsiyalari haqida ma’lumotga ega bo’lish va talabalarning axloqiy faoliyati, ongli intizomini tashkil qilish metodikasini ishlab chiqish;
- talabalarni ma’naviyatini shakllantirishda guruh rahbarining tarbiyaviy ishlar rejasiga ega bo’lish;
- o’qituvchi va talabalar o’rtasidagi muloqot madaniyatini yaxshi yo’lga qo’yish va oila, mahalla va turar joylarda bolalar bilan ishlash kabilarning ilmiy va amaliy pedagogik asoslari ishlab chiqish va hok.

Shunday qilib, oliy o’quv yurtlarining auditoriyada va auditoriyadan tashqari ma’naviy-ma’rifiy faoliyat jarayoni murakkab pedagogik vazifani hal etish uchun tarbiyaning samarali, tajribalarda sinalgan shakl, metod va vositalarini qo’llash, talabalarning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma’rifiy hayot mazmunini teranroq anglashga o’rgatadi.